

ที่ รบ ๗๔๗๐๔/ว ๒๗

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล
ถนนโพธาราม-เขาช่องพราน อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๒๐

๑๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ประชาสัมพันธ์การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล

เรียน คณะผู้บริหาร สมาชิกสภา อบต.ท่าชุมพล กำนัน และผู้ใหญ่บ้านทุกท่าน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล และแผ่นพับภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๑ ชุด

ด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล ได้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล เพื่อเป็นแหล่งในการค้นคว้า สืบหา และสร้างองค์ความรู้ในด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของตำบลท่าชุมพล

ในการนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพลจึงขอส่งฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพลและแผ่นพับภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแนบมาพร้อมนี้ และได้ประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพลไว้ ณ ป้ายประชาสัมพันธ์หน้าทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล และเว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล <http://www.thachumpon.go.th> หากท่านใดประสงค์จะขอเอกสารข้อมูลดังกล่าว สามารถติดต่อได้ที่กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล พร้อมทั้งขอความร่วมมือจากท่านประชาสัมพันธ์ให้เด็ก เยาวชน และประชาชน ในหมู่บ้านของท่านทราบโดยทั่วกัน ขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายพัฒนา พระเดโช)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

โทร. ๐-๓๒๒๓-๔๑๑๕-๖

โทรสาร. ๐-๓๒๒๓-๔๑๑๗

ที่ รบ ๗๔๗๐๔/ว ๒๘

ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล
ถนนโพธาราม-เขาช่องพราน อำเภอโพธาราม
จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๒๐

๑๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ประชาสัมพันธ์การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล

เรียน ประชาชนตำบลท่าชุมพล

ด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล ได้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล เพื่อเป็นแหล่งในการค้นคว้า สืบหา และสร้างองค์ความรู้ในด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และ ภูมิปัญญา ของตำบลท่าชุมพล

ในการนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพลจึงขอประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลท่าชุมพล ณ ป้ายประชาสัมพันธ์หน้าทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล และเว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล <http://www.thachumpon.go.th> หากท่านใดประสงค์จะขอเอกสารข้อมูล ดังกล่าว สามารถติดต่อได้ที่กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายพัฒนา พระเดโช)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

โทร. ๐-๓๒๒๓-๔๑๑๕-๖

โทรสาร. ๐-๓๒๒๓-๔๑๑๗

ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย
การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล

ด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล ได้จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล เพื่อเป็นแหล่งในการค้นคว้า สืบหา และสร้างองค์ความรู้ในด้านขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของตำบลท่าชุมพล โดยได้ประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล ไว้ ณ ป้ายประชาสัมพันธ์หน้าทำการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล และเว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล <http://www.thachumpon.go.th> หากท่านใดประสงค์จะขอเอกสารข้อมูลดังกล่าว สามารถติดต่อได้ที่กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล

ภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทยมีประวัติ และเรื่องราว สืบทอดกันมาช้านาน ซึ่งวัฒนธรรมเป็นสิ่งสะท้อน ให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนา และสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะ เป็นต้น เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึกและกระตุ้นให้ คนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความตระหนัก มีความตื่นตัว และ เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่และสืบสานภูมิปัญญา ท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณี และ วิถีชีวิตที่ดั่งมาขาดการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ในขณะที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอก ได้เข้ามาคุกคามสังคมไทยมากขึ้น

ท้องถิ่นของเราตำบลท่าชุมพล ในสมัยก่อนเรียกว่า “ตำบลบ้านหลาย” ต่อมาเปลี่ยนเป็นตำบล" คลองควาย" แต่ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลท่าชุมพล เนื่องจาก ในสมัยกรุงศรีอยุธยาบริเวณวัดท่าหลวงพล ชาวบ้าน และ เหล่าทหารได้ทำการรวบรวมไพร่พลกัน ณ บริเวณดังกล่าวนี้ เพื่อเตรียมตัวรับศึกพม่าและเพื่อร่วมต่อสู้กับท่านพระยา วชิรปราการ (สมเด็จพระเจ้าตากสิน) ในสมัยนั้น จึงเรียกกัน ว่า “ชุมนุมล” และได้เปลี่ยนเป็น “ท่าชุมพล” ในเวลา ต่อมาจวบจนปัจจุบันนี้ ซึ่งตำบลท่าชุมพลมีวิถีชีวิต ของชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ที่ได้แสดงออกในรูปแบบ และวิธีการต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ความเชื่อ แหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ โบราณสถาน ซึ่งสะท้อนให้เห็น คุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปใช้ ในการสืบสาน สร้างสรรค์ สร้างคุณค่า และมูลค่าเพิ่มทาง เศรษฐกิจ อีกทั้งเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรัก ความผูกพัน ความหวงแหนและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดของตน สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพลจึงสืบสาน อนุรักษ์ ฟื้นฟูภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น และ เสริมสร้างคุณค่าทางสังคม และจิตใจ พร้อมทั้งสร้าง จิตสำนึกรักบ้านเกิด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล
องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ที่	ชื่อ - นามสกุล	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	พระครูสังฆรักษ์ พินิจ ปัญญาโร	ด้านศาสนา	วัดเฉลิมอาสน์ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๒	พระอธิการ พิพัฒน์ ประภาโต	ด้านศาสนา	วัดชัยรัตน์ หมู่ที่ ๓ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๓	นายสงวน ศุยนพพา	ด้าน หัตถกรรม (การต่อเรือ ยาว)	๘๘/๑๒ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๔	นางสวาท ศรีวงศ์ราช	ด้าน หัตถกรรม (จักสาน)	๗๐ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๕	นายศิริ พุลเกษม	ด้าน เกษตรกรรม	หมู่ที่ ๘ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๖	นางลักษณพร นุ้ยสาย	ด้านอาหาร พื้นบ้าน	๑๒๐ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๗	นางระเบียบ ไชโย	ด้านอาหาร พื้นบ้าน	๕๑/๒ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๗	นางมาลี สวนคำนา	ด้านอาหาร พื้นบ้าน	๒๙ หมู่ที่ ๓ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๘	นางบรรจบ ข้าพวง	ด้านแพทย์ แผนไทย	๑๘ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี
๙	นางบุษบา โสมนพันธ์	ด้านแพทย์ แผนไทย	๕๒ หมู่ที่ ๕ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล
อำเภอไพศาราม จังหวัดราชบุรี

โทร. ๐-๓๒๒๓-๔๑๑๕-๖

โทรสาร. ๐-๓๒๒๓-๔๑๑๗

WWW.thachumpol.go.th

E-mail : Thachumpon1@gmail.com

ฐานข้อมูล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าชุมพล

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชุมพล

ตำบลท่าชุมพล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายและที่มาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นรากเหง้าที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของท้องถิ่นหรือสังคมนั้น ๆ มีบทบาท หน้าที่ที่สำคัญในการส่งเสริมหรือพัฒนาภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นให้ดำรงอยู่และเกิดความภาคภูมิใจในผลผลิตของบรรพบุรุษ

เมื่อกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน คนส่วนใหญ่มักจะมองว่าการศึกษาระบบเท่านั้นที่ดีที่สุด เพราะหลักสูตรการเรียนการสอนถูกจัดไว้อย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา แต่ ข้อเท็จจริงกลับตรงกันข้าม การศึกษาของชาติกำลังประสบกับภาวะวิกฤต เช่น เด็กจบประถมศึกษาแล้วไม่ สามารถอ่านเขียนได้คล่อง เด็กมัธยมศึกษาบางคนหุนหันไม่ เป็น ไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นจึงไม่สามารถหาวิธีการที่จะปรับปรุงอาชีพและความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น หากมีการนำเอาความรู้ จากภูมิปัญญาชาวบ้านมาหล่อหลอมรวมกับวิทยาการของสถานศึกษาก็จะสามารถสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ ดังนั้นการศึกษาจึงมี ๒ วิธีทาง (Two – Way Communication) คือการถ่ายทอดความรู้จากสถานศึกษาไปสู่ชุมชนและการนำความรู้จากชุมชนมาสู่สถานศึกษา จึงจะเป็นการบูรณาการการศึกษาแผนใหม่ ดังนั้นหลักสูตร จึงควรมีเนื้อหา ๓ ลักษณะ เป็นองค์ประกอบ

วิชาที่เป็นสากล (Universal Content) เช่น คณิตศาสตร์วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

วิชาที่เป็นความรู้เกี่ยวกับชาติของตนเอง (National Content) เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม

วิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่น(Local Content)

ในการให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นของให้ความหมาย ดังนี้

– ภูมิปัญญาชาวบ้าน คือบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีสติปัญญาที่สามารถนำความคิดมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต สำหรับภูมิปัญญานั้นเกิดได้ทั้งทางตรงคือประสบการณ์ของตนเอง และทางอ้อมที่ได้จากการเรียนรู้จากผู้อื่นหรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา

– ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึงผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกัน ดำเนินงานตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นในลักษณะกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มจักสาน กลุ่มคนพิการ

– ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทย ซึ่งนับว่าเป็นคุณค่าที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในระดับประเทศ ซึ่งบุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาหรือผลงานนั้นบางท่านเรียกว่าผู้ทรงปัญญาไทย

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาดังกล่าว เกิดจากการสั่งสมการเรียนรู้เป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยการเชื่อมโยงวิทยาการ ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การเรียนรู้ของชาวบ้านนี้ไม่เหมือนกับการศึกษาในระบบที่แยกวิชาต่างๆออกเป็นหมวดหมู่ แต่ชาวบ้านเรียนรู้หลายเรื่องในเวลาเดียวกันโดยไม่ได้แยกเป็นเรื่อง ๆ เหมือนการศึกษาในโรงเรียน

ประเภทของภูมิปัญญา แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆในการดำรงชีวิตประจำวัน ได้แก่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม หมายถึง ภูมิปัญญาที่ปรากฏเป็นผลงานจากการคิดค้นและประดิษฐ์ขึ้น สามารถประจักษ์แก่สายตาและนำมาใช้ ในการดำรงชีวิต การทอผ้า ดนตรี ศิลปะ

นอกจากนี้ยังมีการจัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น ๔ กลุ่ม (กระทรวงศึกษาธิการ,กรมวิชาการ,กองวิจัย ทางการศึกษา,๒๕๔๐:๔-๕) ดังนี้

ภูมิปัญญาด้านคติความคิด และความเชื่อ

ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น

ภูมิปัญญาด้านแนวคิด หลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญานั้นเกิดขึ้นจากการหล่อหลอมความรู้ประสบการณ์ ความเชื่อ ปฏิกฎาน สิ่งแวดล้อม สิ่งเหนือธรรมชาติกับความสามารถของคน ดังนี้

สิ่งแวดลอม หมายถึง สิ่งต่างๆที่อยูรอบๆตัวเรา เช่นดิน ฟ้า อากาศ แม่น้ำ สัตว์ พืช เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดความคิดในการประกอบอาชีพ

สิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งสมมติต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดศาสนา

สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันและก่อให้เกิดเรื่องจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรม จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์วรรณกรรม ผู้ทรงภูมิปัญญา เป็นผู้ใช้ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนความชาญฉลาดในการเชื่อมโยง ประสบการณ์จากอดีตให้เป็นผลงานขึ้นมาใช้ในการแก้ปัญหาและการดำรงชีวิตประจำวัน

คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

- สร้างชื่อเสียง เกียรติยศ และศักดิ์ศรีให้แก่ชาติไทย
- สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อได้มีการพัฒนามีนักประดิษฐ์นำไปสร้างเป็นเครื่องมือเครื่องใช้และนำช่วยในการอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันได้
- ช่วยสร้างประเทศชาติให้มั่นคง เป็นการใช้ความเชื่อและกลยุทธ์ต่างๆที่เกิดจากภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่ในสมัย โบราณ ซึ่งถือได้ว่ามีส่วนช่วยให้ประเทศชาติของเราดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้
- ช่วยสร้างรายได้ให้แก่ประเทศชาติ ได้แก่ผลงานจากหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ว่าเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศได้เป็นจำนวนมาก ทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมหาศาล
- ชุมชนเข้มแข็งได้ด้วยภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน ส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชนโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อบูรณาการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยโดยทั่วไป

- รวบรวมผลงานที่เป็นภูมิปัญญาไทย มีการเก็บรวบรวมผลงานภูมิปัญญาชาวบ้านและศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆไว้อย่างเป็นระบบซึ่งสามารถเป็นข้อมูลสืบค้นในการศึกษาเพื่อสืบสานแก่คนรุ่นหลังต่อไป
- ยกย่องผู้ที่มีผลงานด้านภูมิปัญญาไทย
- มีการควบคุมลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทย
- การจัดตั้งกองทุนภูมิปัญญาชาวบ้าน

การส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ดังนี้

บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูพร้อมมีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาและการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติสาธารณะเสียภาษีและ สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมของธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตาม กฎหมายบัญญัติรัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านการศึกษา และด้านวัฒนธรรม โดยส่งเสริมและสนับสนุน ความรู้รักสามัคคีและปลูกจิตสำนึกพร้อมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินการตามนโยบายด้านเศรษฐกิจ โดยให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและขยายโอกาสในการประกอบอาชีพของประชาชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาไทยเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ทรัพย์สินทางปัญญาและส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รวมทั้งคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาและยกย่อง เชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าว มาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม และได้รับการยกย่องให้เป็น ครูภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม

การต่อเรือยาว

นายสงวน ศุนย์นพพา

อยู่บ้านเลขที่ ๘๘/๑๒ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ประวัติความเป็นมา

ราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประเพณีการแข่งขันเรือยาว ซึ่งนิยมจัดในช่วงฤดูน้ำหลากหลังจากเทศกาลออกพรรษาไปแล้ว แต่เดิมนิยมจัดตามวัดต่างๆ ในงานปิดทองไหว้พระประจำปี และตอนบ่ายจะมีการแข่งขันเรือยาวด้วยความสนุกสนาน ดังนั้น การทำเรือยาวจึงจัดเป็นศิลปกรรมท้องถิ่นอย่างหนึ่งของจังหวัดราชบุรี ซึ่งนายสงวน ศูนย์นพพา ช่างเวทดา หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าชุมพล อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ได้สืบทอดการทำเรือยาวโบราณมาจากบรรพบุรุษ เพื่ออนุรักษ์ศิลปะการทำเรือยาวให้ยังคงอยู่ให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้

ประเพณีการแข่งขันเรือยาว

แข่งเรือเป็นกีฬาพื้นบ้านเก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวกรุงเก่าที่มีการเล่นสืบทอดกันต่อกันมาแต่สมัยโบราณ จากหลักฐานพบว่าการแข่งเรือกันมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏในกฎมณเฑียรบาลเกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงพระราชพิธีประจำปี เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นการอาชยุชพิธีนั้น จะมีพิธีแข่งเรือด้วย นอกจากนี้ในจดหมายเหตุลาลูแบร์ยังได้กล่าวถึงการเล่นแข่งเรือของชาวบ้านในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมักมีการพนันปะปนอยู่ด้วย และมีการละเล่นที่นิยม กันมากในสมัยนั้นทีเดียว การเล่นแข่งเรือนับเป็นกีฬาพื้นบ้านที่นิยมเล่นสืบทอดต่อเนื่องกันมาโดยตลอด แม้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ปรากฏหลักฐานว่ามีการเล่น แข่งเรือกันเป็นประจำเสมอมา เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๒ เมื่อครั้งทรงโปรดให้ปรับปรุง ราชวัง มีการขุดสระภายในพระราชวัง ใน พ.ศ. ๒๓๖๑ ก็ทรงโปรดให้มีการแข่งเรือใน ครั้งนั้นด้วย ในสมัยรัชกาลที่ ๕ การแข่งเรือเป็นกีฬาที่เล่นกันอย่างแพร่หลาย เมื่อมีชาวต่างชาติชมด้วย ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ตอนหนึ่งความว่า

เย็นวันนี้มีการแข่งนาวา ที่ทรงนำตำหนักแพแม่น้ำใหญ่
เรือที่นั่งกราบสี่เอกไชย มาพายให้เจ้าฝรั่งเขานั่งดู

การเล่นแข่งเรือของชาวบ้านในสมัยก่อนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการทำบุญ ทำกุศล คือ ชาวบ้านจะเล่นกันในเทศกาลทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งจะอยู่ในเดือน ๑๐-๑๒ ซึ่งระยะนี้จะเป็นช่วงฤดูน้ำมาก ชาวบ้านที่อยู่ตามที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำจะใช้เรือเป็นพาหนะ เมื่อมีงานพิธีทำบุญจะมีการแห่แห่นกทางน้ำ เพื่อนำองค์กฐิน องค์ผ้าป่าไปยังวัดเมื่อเสร็จพิธีการทางศาสนาแล้ว ก็จะมีการเล่นแข่งเรือกัน ซึ่งถือกันว่าผู้ที่ร่วมแข่งขันจะได้บุญทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้การเล่นแข่งเรือยังเป็นการเล่นเพื่อจุดมุ่งหมายอีกประการ เช่น บางท้องถิ่นจะจัดให้มีการแข่งเรือในงานทำบุญไหว้พระประจำปีของแต่ละท้องถิ่น บางแห่งจะมีการแข่งเรือเพื่อเป็นการบรวงสรวงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ บางแห่งจัดให้มีการเล่นแข่งเรือเทศกาลสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการแข่งขันเรือมักจัดการเล่นกันเฉพาะในฤดูน้ำมากเท่านั้น การเล่นแข่งเรือของชาวบ้านสมัยก่อนในภาคกลาง มักจัดเป็นประเพณีประจำปี และมีการเล่นเป็นที่แพร่หลายแทบทุกจังหวัด เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ กาญจนบุรี กรุงเทพมหานคร อ่างทอง สุพรรณบุรี และนครสวรรค์ เป็นต้น ในปัจจุบันการแข่งขันเรือยังมีการเล่นกันอยู่โดยทั่วไป

ขั้นตอนการทำเรือยาว

ขั้นตอนที่ ๑. การขุดโคลนเรือ ช่างจะเปิดปีกไม้เป็นรูปสี่เหลี่ยมแล้วจะตีเส้นหาศูนย์กลางแบ่งไม้เป็นสองซีกเท่า ๆ กัน พร้อมตีกรอบด้านข้าง ๆ ละ ๒ เส้น เรียกว่า เส้นมัด แล้วจึงขุดเอาเนื้อไม้ออกตามแนวเส้นมัดตลอดลำ ด้วยขวานโยนและเลื่อยยนต์ให้มีลักษณะเป็นร่อง หรือรางเหมือนรางใส่อาหารหมู กว้างประมาณ ๖๐ ซม. แล้วจึงเริ่มปอกเปลือกไม้เหลาดัวเรือ ด้านนอกให้ได้รูปทรงเรือตลอดลำ แล้วจึงเริ่มสางในตัวเรือให้มีความหนาเท่ากัน พร้อมวางรูปกระดูกงู เป็นรูปหน้าตัดสี่เหลี่ยมผืนผ้า อยู่ที่ท้องเรือส่วนกลางด้านในไปตามแนวหัวท้ายของความยาวตั้งแต่กระพังกที่ ๓ ไปถึงสุตราวซับ (แอน) ทำหน้าที่คล้ายกระดูกสันหลังของเรือตามขนาดที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ ๒. การเบิกเรือ เบิกเรือ คือ การถ่างเรือที่ทำเป็นรูปร่างแล้วให้ผายออกโดยวิธีสูบลมไฟให้ร้อน เมื่อได้รูปทรงเรือทั้งด้านในและด้านนอกตามที่ต้องการแล้วก็พลิกคว่ำลงเพื่อลนไฟ หรือย่างไฟ โดยใช้ซี่เลื่อยเปลือกไม้เป็นเชื้อเพลิงให้ความร้อนเท่าๆกัน ใช้เวลาไฟแรกประมาณ ๑๒ ชั่วโมง เมื่อเนื้อไม้เหลืองได้ที่ดีแล้วก็หงายเรือขึ้นเพื่อเบิก หรือทำการถ่างเรือให้มีความกว้างตามรูปแบบที่ต้องการด้วย ไม้ปากกา (ลักษณะคล้ายกรรไกร) งัดมาดเรือ (แคมเรือ) ทั้ง ๒ ข้างติดออกตลอดลำ (บางแห่งใช้ แม่แรงช่วยค้ำยันในการถ่างเรือ) แล้วใช้ไม้ค้ำยันกันไว้ไม่ให้หุบเข้ามาอีก ทิ้งไว้จนไม้เย็นลง จึงใช้ละแฉะถากสางในและคว่ำไสนอกจนมีความหนาเป็นที่พอใจได้รูปทรงที่เรียบร้อย จึงคว่ำลงย่างไฟเพื่อเบิกเรืออีกประมาณ ๔-๕ ไฟ แล้วแต่สภาพเนื้อ และขนาดของไม้เล็กหรือใหญ่ จึงจะได้ความกว้างของตัวเรือที่เพียงพอตามสูตรขุดเรือของแต่ละช่วงจึงถึงขั้นวางกงเป็นขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓. การวางกงเรือ (โครงเรือ) กง เป็นชิ้นไม้ตัดแต่งให้โค้งเข้ากับรูปท้องเรือด้านใน ช่วยเพิ่มความแข็งแรง และได้รูปทรงเรือที่ต้องการ นิยมใช้ไม้ประดู่ ไม้สัก หรือไม้ตะเคียน ทำกงเรือขนาดหนาประมาณ ๒-๒.๕ นิ้ว กว้างประมาณ ๓ นิ้ว โดยทำการติดกงตัวแรก เรียกว่า กงครุ หรือ กงเอก คร่อมทับกระดูกงู ใช้ส่วานเจาะกงทะลุตัวเรือแล้วตอกยึดด้วยลูกประสัก นิยมทำจากไม้แสมสารยึดติดกับเนื้อเรือ แล้วจึงเริ่มวางกงเรือตัวที่ ๒ สลับกันคนละตัวจากทางหัวและท้ายของตัวเรือ ระยะห่างของกงตามสูตรของแต่ละช่วงแตกต่างกันไป โดยเรือใหญ่วางกงประมาณ ๓๐-๓๒ ตัว เรือยาวกลางวางกง ๒๖-๒๘ ตัว เรือเล็กวางกงประมาณ ๒๓ ตัว ลดลงไปตามขนาดของเรือแต่ละประเภท จึงเริ่มวางกระพังกเรือ

ขั้นตอนที่ ๔. การวางกระพังกเรือ กระพังก หรือ ที่สำหรับนั่งพาย นิยมใช้ไม้สักกว้างประมาณ ๖ นิ้ว หนา ๑ นิ้ว ยาวเท่ากับ ความกว้างของตัวเรือ ตามกงเรือแต่ละกงที่วางไว้แล้ว โดยวางไม้กระพังกบนหัวกง แล้วเจาะตอกยึดกระพังกกับกงและตัวเรือ ด้วยลูกประสักตลอดลำ มีกระพังกเดียวนั่งเดี่ยวทางด้านหัวเรือ ๓-๔ กระพังก ท้ายเรือ ๕-๖ กระพังก ส่วนกลางลำเรือจะเป็นกระพังกคู่และกระพังกผี (ภาคใต้เรียก แอนผี) คือกระพังกหน้าสุดสำหรับวางเครื่องเช่นไห้วสังเวดต่าง ๆ แล้วจึงติดไม้แอนหรือไม้แอบ ซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง กว้าง ๒ นิ้ว หนา ๓ นิ้ว ยาวขนาดพอ ๆ กับกระดูกงู ขึ้นด้วยน็อต ติดใต้กระพังกเรือตลอดลำเรือกับกระดูกงู เพื่อใช้ในการตั้งหรือตอกต่อหม้อ (ตุ้มต้อ) คือ ไม้ขนาด ๑.๕ นิ้ว ใช้ค้ำยันบนกระดูกงูกับราวซับ (ไม้แอน) แต่โบราณทางภาคกลาง นิยมใช้ไม้ไผ่ป่า สาวหวายชั้นชเนนมัดกลางลำเรือ บนและใต้ที่นั่ง เพื่อให้เรือแข็งแรง ปัจจุบันใช้ไม้แอนแทน หรือเรียกว่า ราวซับ

ขั้นตอนที่ ๕. การติดกราบเรือ เมื่อช่างเหลาและขัดตัวเรือ ทั้งด้านในและด้านนอก ให้ผิวตัวเรือเรียบร้อยดีแล้ว ก็จะหงายตัวเรือขึ้น เพื่อติดกราบเรือ โดยใช้ไม้ตะเคียน กว้างประมาณ ๖ นิ้ว หนา ๑.๕ นิ้ว ยาวตลอดแนวกระพังกเรือตลอดลำ ติดสองข้างบนกระพังกเรือ เพื่อช่วยให้ส่วนบนของตัวเรือแข็งแรงเพิ่มขึ้น และกันน้ำเข้าเรือเวลาพายเรือ หรือจ้ำเรือขณะแข่งขัน รวมทั้งเจาะติดตะขอห่วงเหล็กบริเวณตัวเรือทั้ง ๒ ข้าง เพื่อให้หวายหรือลวดสลิง ร้อยดิ่งสำหรับขัดหวายหรือสลิง ช่วยเพิ่มความแข็งแรงหรือไม่ให้ตัวเรือบะเอบอกจนเสียรูปทรงหรือสัดส่วนที่ต้องการได้ทุกระพังกเรือ และเป็นส่วนสำคัญประกอบการตั้งเรือให้วังหรือไม่วัง คู่กับการตั้งต่อม่อเรือ

ขั้นตอนที่ ๖. การติดโคนเรือ โคนเรือ นิยมใช้ไม้มงคล อาทิ ไม้ขนุนหรือไม้สักหรือไม้กระถ่อนหรือไม้เนียง ยาวประมาณ ๓ เมตร ต้องอาศัยช่างที่มีฝีมือจริง ๆ เพราะต้องเข้ารอยต่อระหว่างโคนเรือกับหัวเรือ (หน้าว่าว) ให้ต่อกันสนิท มีโคนหัวกับโคนท้ายที่สำคัญนิยมทำโคนแบบถอดได้ (แต่เดิมเรือในภาคเหนือ กลาง อีสาน นิยมโคนต่อในตัว ภาคใต้นิยมโคนถอด) เพราะสะดวกในการเคลื่อนย้ายเรือโดยนิยมขุดทำโคนกลวงเพื่อให้เบา บางแห่งใช้โคนเป็นโครงไม้รวักตีปิดด้วยไม้จริง ทำให้โคนเบามากขึ้น เมื่อทุกอย่างเสร็จก็ขัดแต่งตัวเรือด้วยกระดาษทรายให้เรียบร้อยลงชั้นเรือแล้วจึงทาน้ำมันด้านนอก ด้านในตัวเรือ ขโลมด้วยชันและน้ำมันยางด้านในตัวเรือ หรือบางลำอาจจะเขียนลวดลายให้สวยงามติดตามเรือตามความนิยมของท้องถิ่น จึงเป็นอันเสร็จกระบวนการขุดเรือพร้อมที่จะลงน้ำได้โดยต้องประกอบพิธีในขั้นตอนต่อมา

ขั้นตอนที่ ๗. การตั้งชื่อเรือ มีความเชื่อหลายหลายวิธีที่เป็นพื้นฐานในการตั้งชื่อเรือแล้วแต่ความนิยมหรือความเชื่อของเจ้าของเรือแต่ละลำยึดถือ แต่โบราณนิยมเชิญแม่ย่านางประทับทรงเพื่อขอให้ตั้งชื่อให้ รวมทั้งถามถึงอาหาร เครื่องแต่งกาย และเสื้อผ้าแพรประดับ โคนเรือให้ถูกโฉลกกับแม่ย่านางเพื่อเป็นมงคลแก่ทีมเรือให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขัน ส่วนใหญ่นิยมตั้งชื่อว่าเจ้าแม่ กับ เทพ นำหน้า โดยมีมูลเหตุของที่มาของชื่อเรือ พอประมวลสรุปได้ดังนี้ เหตุที่เรียกว่า เจ้าแม่ เพราะเชื่อว่าแม่ย่านางเรือเป็นผู้หญิง ส่วนที่เรียกว่า เทพ นั้น เพราะถือกันว่านางไม้หรือนางตะเคียนเป็นเทวดาประเภทหนึ่งหรือรุกเทวดาประจำต้นไม้ตัวเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม

การจักสาน

นางสาวท ศรีวงศ์ราช

อยู่บ้านเลขที่ ๗๐ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ความเป็นมาของงานจักสาน

การทำเครื่องจักสานในประเทศไทย มีการทำสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์นักโบราณคดีได้พบหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับการทำเครื่องจักสานในยุคหินใหม่ที่บริเวณถ้ำแห่งหนึ่งในเขตอำเภอศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่เป็นลายขัดสองเส้นประมาณว่ามีอายุราว ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

การทำเครื่องจักสานยุคแรก ๆ มนุษย์จะนำวัสดุดิบจากธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ใกล้ตัวมาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำใบไม้ กิ่งไม้ ต้นไม้ประเภทเถา นำมาสานมาขัดเป็นรูปทรงง่าย ๆ เพื่อใช้เป็นภาชนะหรือมาสานขัดกันเป็นแผ่นเพื่อใช้สำหรับปูรองนั่ง รองนอน ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นเครื่องจักสานที่มีความประณีตในยุคต่อๆ มา เครื่องจักสานเป็นงานศิลปะที่ผสมผสานที่มนุษย์คิดวิธีการต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของวัสดุ ที่เป็นเส้นเป็นริ้ว โดยสร้างรูปทรงของสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้ สอดตามสภาพภูมิศาสตร์ ประสานกับขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อศาสนาและวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ

การเรียกเครื่องจักสานว่า “จักสาน” นั้น เป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสาน เพราะเครื่องจักสานต่างๆ จะสำเร็จเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ได้นั้นต้องผ่านกระบวนการ ดังนี้

๑. การจัก คือการนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวกในการสาน ลักษณะของการจักโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป หรือบางครั้งการจักไม้ไผ่หรือหวายมักจะเรียกว่า “ตอก” ซึ่งการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก

๒. การสาน เป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นำวัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์โดยใช้ความคิด และมีมือมนุษย์เป็นหลัก การสานลวดลายจะสานลายใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการใช้สอย ซึ่งมีด้วยกัน ๓ วิธี คือ - การสานด้วยวิธีสอดขัด - การสานด้วยวิธีการสอดขัดด้วยเส้นทแยง - การสานด้วยวิธีขัดเป็นวง

๓. การถัก เป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสานสมบูรณ์ การถักเครื่องจักสาน เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ เป็นต้น การถักส่วนมากจะเป็นการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ขา ปาก ก้น ของเครื่องจักสาน และเป็นการเพิ่มความสวยงามไปด้วย

มูลเหตุที่ทำให้เกิดเครื่องจักสานที่สำคัญ ๓ ประการดังนี้

๑. มูลเหตุจากความจำเป็นในการดำรงชีวิต การดำรงชีวิตในชนบทจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ที่สามารถผลิตได้เองมาช่วยให้เกิดความความสะดวกสบาย โดยเฉพาะผู้มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่างๆ ตามหน้าที่ใช้สอยดังนี้

- ๑.๑ เครื่องจักสานที่ใช้ในการบริโภค ได้แก่ ข้าวหวด กระจิบ แอบข้าว หวดนึ่งข้าวเหนียว ก่องข้าว กระจอน กระจ่าง ฯลฯ
- ๑.๒ เครื่องจักสานที่ใช้เป็นภาชนะ ได้แก่ กระจุง กระจาด ข้ากระทาย กระจบาย กะโล่ กระจ่าง ชะลอม ฯลฯ
- ๑.๓ เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องตวง ได้แก่ กระจ่อม กระจู กระจุง สัด ฯลฯ
- ๑.๔ เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องเรือนและเครื่องปูลาด ได้แก่ เสื่อต่าง ๆ
- ๑.๕ เครื่องจักสานที่ใช้ป้องกันแดดฝน ได้แก่ หมวก กุบ กระจอบ ฯลฯ
- ๑.๖ เครื่องจักสานที่ใช้ในการดักจับสัตว์ ได้แก่ ลอบ ไซ อีจู้ กระจ่าง จั่น ฯลฯ
- ๑.๗ เครื่องจักสานที่ใช้เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและศาสนา ได้แก่ ก่องข้าวขวัญ ข้าวสำหรับใส่พาน สลาก ฯลฯ

๒. มูลเหตุที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์ เพราะชาวไทยส่วนใหญ่มีอาชีพทางเกษตรกรรม จึงจำเป็นต้องทำมาหากินกันตามสภาพสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นการทำเครื่องจักสานที่เห็นได้ชัด คือ เครื่องมือเครื่องใช้ในการจับปลาและสัตว์น้ำจืด ได้แก่ ฝัก ไซ ชะนาง โดยทำด้วยไม้ไผ่และหวาย ซึ่งรูปแบบและโครงสร้างจะสร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการใช้สอย และครุ ใช้สำหรับตีข้าวของทางภาคเหนือ เป็นต้น

๓. มูลเหตุที่เกิดจากความเชื่อ ขบธรรมเนียมประเพณี และศาสนา เครื่องจักสานจำนวนมากไม่เพียงเกิดขึ้นจากผลของความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้จากการสานเสื่อปาหนันเพื่อใช้ในการแต่งงานของภาคใต้ เป็นต้น

วัสดุที่ใช้ทำเครื่องจักสาน

๑. ไม้ไผ่ เป็นไม้ที่ใช้ทำเครื่องจักสานมากมายหลายชนิด มีลักษณะเป็นไม้ปล้อง เป็นข้อ มีหนาม และแขนงมาก เมื่อแก่จะมีสีเหลือง โดยจะนำส่วนลำต้นมาใช้จักเป็นตอกสำหรับสานเป็นภาชนะต่างๆ

๒. กก เป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นในที่ชื้นและมีขึ้นทั่วไป เช่น ในนา ริมหนอง บึง และที่น้ำท่วมแฉะ ลำต้นกลมหรือสามเหลี่ยม มีทั้งชนิดลำต้นใหญ่ยาว และลำต้นเล็กและสั้น ส่วนมากนำมาทอเสื่อมากกว่านำมาสานโดยตรง

๓. แหียง มีลักษณะคล้ายไม้ไผ่แต่อ่อนนุ่มกว่า ไม่มีข้อ แข็งกว่าหวายใช้ได้ทนกว่ากก ชอบขึ้นตามที่แฉะ มีผิวเหลืองสวย ใช้สานเสื่อ ทำฝาบ้าน เป็นต้น

๔. หวาย จะขึ้นในป่าเป็นกอๆ ส่วนมากจะใช้ประกอบเครื่องจักสานอื่นๆ แต่ก็มีกรนำมาทำเครื่องจักสานโดยตรงหลายอย่าง เช่น ตะกร้าหิ้ว ถาดผลไม้ เป็นต้น

๕. ใบตาลและใบลาน ลำต้นสูงคล้ายมะพร้าว ใบเป็นแผงใหญ่คล้ายพัด จะนำมาทำเครื่องจักสานโดยจักในออกเป็นเส้นคล้ายเส้นตอก แต่ต้องใบบอ่อน ส่วนใหญ่จะใช้สานหมวกและงอบ

๖. ก้านมะพร้าว ใช้ก้านกลางใบของมะพร้าว เหลาใบออกให้เหลือแต่ก้าน แล้วนำมาสานเช่นเดียวกับตอก ส่วนมากสานเป็นตะกร้า กระจาดผลไม้เล็กๆ

๗. ย่านลิเภา มีลักษณะเป็นเถาวัลย์ชนิดหนึ่ง มีขนาดเท่าหลอดกาแฟ ขึ้นตามภูเขา เทือกเขา และป่าละเมาะ ในการใช้ต้องนำลำต้นมาลอกเอาแต่เปลือกแล้วจักเป็นเส้นๆ ย่านลิเภาส่วนใหญ่จะนำมาสานเป็นลายเขียนหมาก พาน เป็นต้น

๘. กระจูด เป็นพันธุ์ไม้ตระกูลเดียวกับกก ชอบขึ้นในที่ชื้นแฉะ ลักษณะลำต้นเป็นต้นกลมๆ ขนาดนิ้วก้อย ก่อนนำมาสานจะต้องนำลำต้นมาผึ่งแดดแล้วทุบให้แบนคล้ายเส้นตอกก่อน แล้วจึงสาน

๙. เตยทะเล เป็นต้นไม้จำพวกหนึ่งใบยาวคล้ายใบสับประรดหรือใบลำเจียก ขึ้นตามชายทะเล ใบมีหนาม ก่อนนำมาสานต้องจักเอาหนามริมใบออกแล้วย่างไฟ แชน้ำ แล้วจึงจักเป็นเส้นตอก

๑๐. ลำเจียก หรือปาหนัน เป็นต้นไม้จำพวกเดียวกับเตย

๑๑. คล้า เป็นต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายต้นข่า หรือกก มีผิวเหนียว ใช้สานภาชนะเช่นเดียวกับหวายและไม้ไผ่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม

การทำเกษตรแบบผสมผสาน

นายศิริ พูลเกษม

หมู่ที่ ๘ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

การเกษตรผสมผสาน เป็นการเกษตรที่มีการปลูกพืชและมีการเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิด เกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และเกิดการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การเกื้อกูลกันระหว่างพืชและสัตว์ เศษซากพืช และผลพลอยได้จากการปลูกพืชจะเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ และผลพลอยได้จากการเลี้ยงสัตว์ก็จะเป็นประโยชน์ต่อพืชเช่นกัน

ระบบเกษตรผสมผสานเป็นระบบเกษตรกรรมที่จะนำไปสู่การเกษตรยั่งยืนโดยมีรูปแบบที่ดำเนินการมีลักษณะใกล้เคียงกับระบบไร่สวนผสม และทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสับสนในการให้ความหมายและวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง

ระบบไร่สวนผสม เป็นระบบการเกษตรที่มีกิจกรรมการผลิตหลาย ๆ กิจกรรมเพื่อตอบสนองต่อการบริโภคหรือลดความเสี่ยงจากราคาผลิตผลที่มีความไม่แน่นอนเท่านั้น โดยมีได้มีการจัดการให้กิจกรรมการผลิตเหล่านั้นมีการผสมผสานเกื้อกูลกัน เพื่อลดต้นทุนการผลิต และคำนึงถึงสภาพแวดล้อมเหมือนเกษตรผสมผสานการทำไร่สวนผสมอาจมีการเกื้อกูลกันจากกิจกรรมการผลิตบ้าง แต่กลไกการเกิดขึ้นนั้นเป็นแบบ “เป็นไปเอง” มิใช่เกิดจาก “ความรู้ความเข้าใจ” อย่างไรก็ตามไร่สวนผสม สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของเกษตรกรผู้ดำเนินการให้เป็นการดำเนินการในลักษณะ ของระบบเกษตรผสมผสานได้

ระบบเกษตรผสมผสานเป็นการจัดระบบของกิจกรรมการผลิตในไร่ไร่ ได้แก่ พืช สัตว์ ประมง ให้มีการผสมผสานอย่างต่อเนื่องและเกื้อกูลในการผลิตซึ่งกันและกัน โดยการใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่ เช่น ดิน น้ำ แสงแดด อย่างเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุล ของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและเกิดผลในการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วย

หลักการของเกษตรแบบผสมผสานมี ๔ ประการคือ

๑. ประกอบด้วยกิจกรรมการผลิตตั้งแต่ ๒ ชนิดขึ้นไป อาจเป็นการผสมผสาน ระหว่างพืชกับพืช สัตว์กับสัตว์ หรือ สัตว์กับพืช
๒. กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องเกื้อกูลกันเป็นวงจร โดยพิจารณาจาก การหมุนเวียนการใช้ประโยชน์เกี่ยวกับอาหาร อากาศและพลังงาน
๓. ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม
๔. ใช้แรงงานคนเป็นหลัก โดยเป็นแรงงานที่มีอยู่ภายในครอบครัว ครอบครัวเกษตรกรต้องมีความใจเย็นและเข้าใจ มีความอดทนมุมานะในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งต่างจากที่เคยทำในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ทำเสร็จแล้วก็เสร็จเลย แต่การทำ เกษตรแบบผสมผสานต้องใช้เวลาทำกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

รูปแบบของระบบเกษตรผสมผสาน

ระบบเกษตรผสมผสานนั้น แม้ว่าเกษตรกรจะมีการดำเนินการกันมาช้านานแล้วก็ตามแต่ลักษณะของการดำเนินการ ยังมีความแตกต่างกันไป แล้วแต่การจะนำองค์ประกอบต่าง ๆ มาผสมผสานกันมากน้อยแค่ไหน และผสมผสานในรูปแบบใดก็ตามยังมีความหมายหลากหลาย การศึกษารายละเอียดเชิงวิชาการในด้านนี้ก็ยังมีไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในด้านกิจกรรมเดี่ยว ๆ ไม่ว่าจะเป็นพืช สัตว์ หรือปลาก็ตาม ฉะนั้นการกำหนดรูปแบบดำเนินการเกษตรผสมผสานก็จะมีหลายแบบเช่นกัน ทั้งนี้อาจจะยึดการแบ่งตามวิธีการดำเนินการลักษณะพื้นที่กิจกรรมที่ดำเนิน ทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งพอที่จะกล่าวได้ดังนี้

๑. แบ่งตามกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่เป็นหลัก

- ๑.๑ ระบบเกษตรผสมผสานที่ยึดกิจกรรมพืชเป็นหลัก ซึ่งกิจกรรมที่ดำเนินการนี้จะมีพืชเป็นรายได้หลัก
- ๑.๒ ระบบเกษตรผสมผสานที่ยึดกิจกรรมเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก ซึ่งการดำเนินการเลี้ยงสัตว์จะเป็นรายได้หลัก
- ๑.๓ ระบบเกษตรผสมผสานที่ยึดกิจกรรมประมงเป็นหลัก ซึ่งจะมีกิจกรรมเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นรายได้หลัก
- ๑.๔ ระบบเกษตรผสมผสานแบบไร่ นา ป่า สม หรือวนเกษตรเป็นระบบที่มีการจัดการป่าไม้ เป็นหลักร่วมกับการเกษตรทุกแขนง

๑. ข้อได้เปรียบของการทำการเกษตรแบบผสมผสาน คือ

- ๑.๑ ลดความเสี่ยงเนื่องจากความแปรปรวนของสภาพลมฟ้าอากาศ ราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนและการระบาดของศัตรูพืช
- ๑.๒ ลดต้นทุนการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรภายในฟาร์ม ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และเงินทุน
- ๑.๓ มีอาหารเพียงพอแก่การบริโภคภายในครัวเรือน และมีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี
- ๑.๔ การใช้แรงงานสม่ำเสมอตลอดปี จึงช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรไปสู่ภาคอื่น ๆ
- ๑.๕ เกษตรกรจะมีเศรษฐกิจที่พอเพียง จึงเป็นผลให้มีสภาพความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ๑.๖ เป็นระบบการเกษตรที่เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อย

๒. ข้อจำกัดของการทำระบบเกษตรผสมผสาน คือ

- ๒.๑ เกษตรกรจะต้องมีที่ดิน ทุน แรงงาน ที่เหมาะสม
- ๒.๒ เกษตรกรจะต้องมีความมานะ อดทน และขยันขันแข็ง
- ๒.๓ ต้องมีการวางแผนและการจัดการทรัพยากรภายในฟาร์มตลอดจนเทคโนโลยีในการผลิต ที่เหมาะสม สอดคล้อง สอดคล้องกับระบบการตลาดในท้องถิ่นและในระดับภูมิภาค

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารพื้นบ้าน

การทำขนมไทยโบราณ

นางลักษณพร น้อยสาย

๑๒๐ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารพื้นบ้าน

การทำขนมไทยโบราณ

นางระเบียบ ไชโย

๗๐ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารพื้นบ้าน

การทำขนมไทยโบราณ

นางมาลี สวนค้ำนา

๒๙ หมู่ที่ ๓ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ขนมเทียน ขนมที่ปรับปรุงขึ้นจากสูตรของชาวจีนโพ้นแผ่นดิน แล้วนำมาดัดแปลงด้วยขนมท้องถิ่นของไทย เปลี่ยนจากขนมไส้ไส้ที่ใช้แป้งข้าวเจ้าผสมกะทิ มาเป็นแป้งข้าวเหนียวแทน มีความหมายหวานชื่นราบรื่น รูปลักษณะเป็นกรวยแหลม มีลักษณะเป็นมงคลเหมือนเจดีย์

ส่วนผสมไส้ขนมเทียน

- ถั่วเขียวผ่าซีก ๑ ถ้วย
- น้ำมันพืช ๓ ช้อนโต๊ะ
- กระทียมเจียว หรือ หอมแดงเจียว ๑/๔ ถ้วย
- รากผักชี ๒ ราก
- เกลือ ๑ ช้อนชา
- น้ำตาลปีบ ๓ ชต.
- น้ำตาลทราย ตามชอบ
- พริกไทย ตามชอบ

ส่วนผสมแป้งขนมเทียน

- แป้งข้าวเหนียว ๔๐๐ กรัม
- แป้งข้าวเจ้า ๑๐๐ กรัม
- น้ำกระทิ ๓ ถ้วย
- น้ำตาลปีบ ๑ ถ้วย

(ถ้าจะทำขนมเทียนสีดำ ใช้แป้งข้าวเหนียวดำ ๑ ถ้วย ผสมแป้งข้าวเหนียวขาว ๓ ถ้วย)

วิธีทำขนมเทียน

๑. เทแป้งใส่ชาม ละลายน้ำตาลปีบกับน้ำอุ่นเล็กน้อย แล้วค่อยนวดผสมไปกับแป้ง
๒. ค่อยๆเทกระทิใส่แล้วนวดให้เข้ากัน ทิ้งไว้ ๓-๔ ชม.
๓. นำถั่วเขียวซีกไปแช่น้ำไว้ ๓ ชม.
๔. นำถั่วไปนึ่งให้สุก
๕. นำถั่วที่นึ่งสุกแล้วเข้าเครื่องบดให้ละเอียด พักไว้
๖. ตั้งกะทะเจียวกระทิขมพอเหลือง
๗. ใส่ถั่วที่เตรียมไว้ (ข้อ.๕) ในกะทะ ใส่น้ำตาล เกลือ พริกไทย ชิมรสตามชอบผัดไปจนแห้ง
๘. นำมาปั้นเป็นก้อนกลม ขนาดไม่เล็กไม่ใหญ่ ประมาณ ๑๐ กรัม
๙. นำแป้งที่หมักไว้ (ข้อ.๒) จนได้ที่แล้ว มาปั้นเป็นก้อน (ประมาณ ๓๐ กรัม) ห่อไส้ที่เตรียมไว้
๑๐. ห่อใบตองให้สวยงาม นำไปนึ่งด้วยไฟแรง ๓๐ นาที

วิธีการห่อขนมเทียน

- ทาน้ำมันบนใบตอง แล้วซ้อนใบตอง ๒ ชั้น ทำเป็นรูปกรวย ใสแป้งที่ปั้นไว้ลงไป
- ใช้นิ้วโป้งทั้ง ๒ ข้างกดใบตองลงเพื่อให้แป้งลงไปในกรวย พร้อมทำท่าพนมมือ (จะทำให้ขนมเทียนเป็นทรงพีระมิด)
- จากนั้นพับใบตองทั้ง ๒ ข้างเข้าหากันให้เป็นปลายแหลม (ตัดใบตองไม่ดีจะมีปัญหาตรงนี้แหละ)
- พับใบตองกลับมาปิดฐานขนม จะเหลือปลายยื่นออกมา ให้ม้วนสอดเข้าช่องในฐานขนม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์ไทย

การทำยาหม่อง

นางบรรจบ ขำพวง

๑๘ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ภูมิปัญญาการทำยาหม่องไหล

การเตรียมตำรับยาหม่องไหล

ประกอบด้วยตัวยา ดังต่อไปนี้

๑. สารที่ช่วยให้ยาหม่องแข็งตัว ได้แก่ วาสลีน (White soft paraffin) พาราฟินแข็ง (Hard paraffin) จะใส่ในอัตราส่วนเท่า ๆ กัน ส่วนที่ทำให้ยาหม่องแข็ง จะมีปริมาณ ๓๐% ของตำรับ ถ้าต้องการให้ยาหม่องเหลวมาก ไม่แข็งเกินไป จะใช้วาสลีนมากกว่าพาราฟินแข็ง
๒. สารที่ช่วยเพิ่มการดูดซึมผิว ได้แก่ ลาโนลิน(Lanolinพวกนี้จะใช้ในตำรับประมาณ ๕% w/w ของตำรับ สารพวกนี้ทำให้ยาหม่องถูกดูดซึมเข้าสู่ผิวได้เร็ว เมื่อทาจะรู้สึกร้อนเร็ว
๓. สารที่ทำให้ร้อน หรือใช้ทาถูวนวดให้ร้อนแดง ได้แก่ น้ำมันระกำ เมนทอล การบูร พวกนี้จะใช้รวมกันถึง ๗๐% w/w ของตำรับ
๔. สารแต่งกลิ่นในยาหม่อง จะใช้สารที่ช่วยแต่งกลิ่นที่มีกลิ่นคล้ายเมนทอล ได้แก่ น้ำมันสะระแหน่ เป็นต้น
๕. **ตัวยาลำคัญ** คือ ไพล ใช้ทาถูวนวด ถ้าต้องการสมุนไพรมนต์อื่น ก็อาจใช้สมุนไพรมนต์เหล่านั้น เช่น แอลกอฮอล์ ๙๕% แล้วระเหยให้แห้ง หรือสูตรตำรับหม่องพื้นบ้าน อาจใช้สมุนไพรมนต์หลายชนิด เจียวกับน้ำมันมะพร้าว แล้วเอาน้ำมันมะพร้าวที่มีส่วนของสมุนไพรมนต์นั้น มาทำเป็นยาหม่อง ใช้แทนน้ำมันไพลได้

สูตรตำรับยาหม่องไหล

๑. พาราฟินแข็ง วาสลีน ๓๐ กรัม
๒. ลาโนลิน ๕ กรัม
๓. น้ำมันระกำ เมนทอล การบูร ๗๐ กรัม
๔. น้ำมันสะระแหน่ ๒ กรัม
๕. น้ำมันไพล ๑๐% w/w ของตำรับ

วิธีทำยาหม่องไหล

๑. นำพาราฟินขาว วาสลีนแข็ง มาหลอมละลายให้เป็นเนื้อเดียวกัน
๒. ชั่งเมนทอล ๒๐ กรัม การบูร ๒๐ กรัม น้ำมันระกำ ๓๐ กรัม นำเมนทอลและการบูรผสมรวมกันรอจนละลายเป็นเนื้อเดียวกัน แล้วนำมาผสมกับน้ำมันระกำที่เตรียมไว้
๓. จากนั้นนำส่วนผสมในข้อที่ ๒ ผสมลงไปในส่วนผสมข้อที่ ๑ จนเป็นเนื้อเดียวกัน
๔. เติมน้ำมันไพล น้ำมันสะระแหน่ คนให้เข้ากันแล้วเทใส่ขวด

สรรพคุณและวิธีใช้

ใช้ทาถูวนวด ๒ ครั้ง เช้า-เย็น แก้เคล็ด ขัดยอก และปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์ไทย

การนวดแผนไทย

นางบุษบา โสมิตรพันธ์

๕๒ หมู่ที่ ๕ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

นวดไทย การนวดแผนไทย หรือ การนวดแผนโบราณ เป็นการนวดชนิดหนึ่งในแบบไทย ซึ่งเป็นศาสตร์บำบัด และรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นในลักษณะการกด การคลึง การบีบ การตัด การดึง และการอบ ประคบ ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ "นวดแผนโบราณ" โดยมีหลักฐานว่านวดแผนไทยนั้นมีประวัติมาจากประเทศ อินเดีย โดยเชื่อว่าน่าจะมีการนำการนวดเข้ามาพร้อมกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และมีการนำเข้ามาในประเทศไทย เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน จากนั้นได้ถูกพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับวัฒนธรรมของสังคมไทย จนเป็นรูปแบบแผนที่เป็นมาตรฐานของไทยและส่งทอดมาจนถึงปัจจุบัน การนวดแผนไทยแบ่งเป็น ๒ สาย คือ *สายราชสำนัก* และ *สายเขลยศักดิ์*

- **การนวดแบบราชสำนัก** เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายของการนวดนี้คือ เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ ผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ที่อยู่ในรั้วในวัง ฉะนั้นการนวดจึงถูกออกแบบที่เน้นการใช้นิ้วมือและมือเท่านั้น และท่วงท่าที่ใช้ในการนวดมีความสุภาพ เรียบร้อย มีข้อกำหนดในการเรียนมากมาย ผู้ที่เชี่ยวชาญทางวิชาชีพด้านนี้ จะได้ทำงานอยู่ในรั้วในวังเป็นหมอหลวง มีเงินเดือนมียศมีตำแหน่ง^{[๒][๓]}
- **การนวดแบบเขลยศักดิ์** เป็นการนวดที่ใช้ในระดับชาวบ้านด้วยท่าทางทั่วไป ไม่มีแบบแผนหรือพิธีรีตองในการนวดมากนัก อีกทั้งยังสามารถใช้วิธีอื่น ๆ เช่น เข่า สอก เท้า เพื่อช่วยทุ่นแรงในการนวดได้ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากการนวดแบบราชสำนักที่เน้นการใช้มือเพียงอย่างเดียว

การนวดไทยเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะที่มีมาแต่โบราณ เกิดจากสาเหตุญาณเบื้องต้นของการอยู่รอด เมื่อมีอาการปวดเมื่อยหรือเจ็บป่วยตนเองหรือผู้ที่อยู่ใกล้เคียงมักจะถูปลื้บนิ้วนวดบริเวณดังกล่าว ทำให้อาการปวดเมื่อยลดลง เริ่มแรก ๆ ก็เป็นไปโดยมิได้ตั้งใจ ต่อมาเริ่มสังเกตเห็นผลของการบีบนวดในบางจุด หรือบางวิธีที่ได้ผลจึงเก็บไว้เป็นประสบการณ์ และกลายเป็นความรู้ที่สืบทอดกันต่อ ๆ มา จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความรู้ที่ได้จึงสะสมจากลักษณะง่าย ๆ ไปสู่ความสลับซับซ้อน จนสามารถสร้างเป็นทฤษฎีการนวด จึงกลายมาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีบทบาทบำบัดรักษาอาการและโรคบางอย่าง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการนวดแผนไทยที่เก่าแก่ที่สุด คือ ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ที่ขุดพบในป่ามะม่วง ซึ่งตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งได้จารึกวิธีการรักษาโรคด้วยการนวดไว้

ต่อมาในสมัยอยุธยาหลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการนวดแผนไทยในปี พ.ศ. ๑๙๙๘ ในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยมีพระราชกฤษฎีกาแบ่งหน้าที่ของแพทย์ตามความชำนาญเฉพาะทาง โดยแยกเป็นกรมต่าง ๆ เช่น กรมแพทยา กรมหมอยา กรมหมอกุมาร **กรมหมอนวด** กรมหมอดา กรมหมอวิธโรค โรงพระโอสถ นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดศักดินาและดำรงยศตำแหน่งเป็น หลวง ขุนหมื่น พัน และครอบครัวที่นาตามยศและศักดินาที่ดำรง ซึ่งปรากฏอยู่ในกฎหมาย "นาพลเรือน" ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเป็นยุคที่การนวดแผนไทยรุ่งเรืองมาก โดยปรากฏในจดหมายเหตุของราชทูตจากประเทศฝรั่งเศสชื่อ ลา ลูแบร์ ในปีพ.ศ. ๒๒๓๐ ว่า *ในกรุงสยามนั้น ถ้าใครป่วยไข้ลง ก็จะมีคนทำเส้นสายยืด โดยให้ผู้ชำนาญทางนี้ขึ้นไปบนร่างกายของคนไข้ แล้วใช้เท้าเหยียบ กล่าวกันว่าหญิงมีครรภ์มักใช้ให้เด็กเหยียบเพื่อให้คลอดบุตรง่ายไม่พักเจ็บปวดมาก*

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) ราว พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงให้วัดโพธิ์ (วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร ในปัจจุบัน) เป็นมหาวิทยาลัยของปวงชน ทรงให้เลือกสรรและปรับปรุง ตำรายาสมุนไพรรอบพระอาราม และทรงโปรดให้ปั้นรูปฤๅษีดัดตนซึ่งเป็นรูปหล่อด้วยสังกะสีผสมดีบุกเพิ่มเติม จนครบ ๘๐ ท่า พร้อมโปรดให้เขียนโคลงอธิบายท่าเหล่านั้น แก่โรคนั้น จนครบ ๘๐ ท่า และจารึกสรรพวิชาการนวดแผนไทยลงบนแผ่นหินอ่อน ๖๐ ภาพ แสดงถึงจุดนวดอย่างละเอียดระดับบนผนังศาลาราย และบนเสาศาภายในวัดโพธิ์ ถือได้ว่าเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการนวดแผนไทยไว้อย่างเป็นระบบ

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ราว พ.ศ. ๒๔๔๙ ทรงให้กรมหมื่นภูเบศรราชภักดิ์ กรมหมื่นอักษรสาสน์โสภณและหลวงสารประเสริฐ ได้ชำระตำราการนวดแผนไทย และเรียกตำราฉบับนี้ว่า “ตำราแผนนวดฉบับหลวง” ตำรานวดนี้ใช้เรียนในหมู่แพทย์หลวง หรือแพทย์ในพระราชสำนัก และในในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ผู้ที่มีชื่อเสียงมากในการนวดในขณะนั้นคือ หมออินทเวตดา ซึ่งเป็นหมอนวดในราชสำนัก ได้ถ่ายทอดวิชาขนาดทั้งหมดให้แก่บุตรชายคือ หมอชิต เดชพันธ์ ซึ่งต่อมาได้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ ความรู้เกี่ยวกับการนวดแผนโบราณนั้นเริ่มแพร่หลายและเปิดกว้างสำหรับบุคคลทั่วไปเมื่อประมาณ ๓๐ ปีมานี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนา

พระครูสังฆรักษ์พินิจ ปัญญาวโร
วัดเฉลิมอาสน์ หมู่ที่ ๒ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนา

พระอธิการพิพัฒน์ ประภาโต

วัดชัยรัตน์ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าชุมพล อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของสังคมมาแต่อดีตกาล พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมพัฒนาและเป็นที่ยิ่งของสังคม ในการสร้างสรรค์ชุมชนและท้องถิ่นทุกระดับมาโดยตลอด โดยเฉพาะการให้ความรู้สั่งสอนอบรมหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก เยาวชน และประชาชน วัดจึงเป็นสถาบันหลักเป็นทั้งศูนย์รวมและเป็นที่ยิ่งของชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดมาในอดีต แต่ในปัจจุบัน สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมทุกแห่ง สังคมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์พัฒนาด้านวัตถุเป็นส่วนมาก ทำให้ผู้คนในสังคมขาดจิตสำนึก และความรับผิดชอบที่ดี จนส่งผลให้คนประสบปัญหาในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เพราะการห่างเหินจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงทำให้คนในสังคมละเลยแนวทางดำเนินชีวิตที่ควรยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม